

**Завальна Ж. В.,**  
доктор юридичних наук, професор,  
професор кафедри цивільно-правових дисциплін  
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

**Старинський М. В.,**  
доктор юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і фінансового права  
Навчально-наукового інституту права  
Сумського державного університету

## ЩОДО ПОНЯТТЯ «УЗГОДЖЕНА ДІЯЛЬНІСТЬ» ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ

**Анотація.** У статті розкривається поняття «узгоджена діяльність» в загальнотеоретичному значенні безвідносно до певної галузі права. Для встановлення сутності цього поняття були використані знання з основ соціології та етимології української мови. В результаті аналізу було встановлено наповненість кожної зі складових поняття «узгоджена діяльність», а також співвідношення з близькими за значенням поняттями «згода» і «погодження».

**Ключові слова:** згода, узгодження, погодження, узгоджені дії, спільна діяльність, взаємодія.

**Постановка проблеми.** На сучасному етапі розвитку нашої держави надзвичайно важливими для її подальшого розвитку як незалежної та демократичної держави є дослідження, що розкривають сутність, особливості та ефективність комунікаційних процесів. Як показує практика, здебільшого результатом комунікаційних процесів є узгоджені дії суб'єктів комунікації, які, реалізуючись, приносять набагато більший результат, ніж індивідуальні дії. Як уявляється, дослідження узгоджених дій може стати містком між державою як інституцією та її громадянами як ключовими суб'єктами соціально-політичних, економічних, культурних та інших процесів. І саме ці дослідження дадуть можливість більш ефективно використовувати наявні в державі ресурси.

Водночас, як показує аналіз сучасних праць представників юридичної науки, дослідженню узгоджених дій не приділяється достатньої уваги. Здебільшого окремі аспекти висвітлювались в роботах С.В. Бобровник, О.О. Бакалінської, О.В. Безуха, Н.Я. Борсука, С.С. Валітова, Г.К. Варданянца, А.Н. Варламової, О.М. Вінник, О.В. Вознюка, В.С. Жеребіна, Ю.В. Журика, О.С. Каштанова, Н.М. Корчака, М.В. Панова, Д.А. Петрова, Н.О. Санихметової, К.В. Смирнова, Т.Г. Удалова, О.Л. Чернелєвського, І.А. Шуміло та інших вчених. При цьому як свідчить аналіз їх робіт, категорія «узгоджені дії» не знайшла однозначного сприйняття, що негативно вплинуло на її використання в чинному законодавстві України.

**Мета статті.** Враховуючи викладене, використовуючи знання з основ соціології, антропології, філології, метою нашої розвідки визначаємо підвищення ефективності правового регулювання суспільних відносин приватної та публічної сфери, а завданням – дослідження сутності та змісту категорії «узгоджена діяльність», а також надання їй визначення.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Враховуючи те, що категорія «узгоджені дії» має соціальну основу, оскільки описує соціальну взаємодію, вважаємо можливим і корисним

для нашого дослідження розпочати її дослідження зі з'ясування основних особливостей взаємодії в соціальних спільнотах.

Соціологічна наука соціальну спільноту визначає як сукупність індивідів (людей), що реально існує й емпірично фіксується, має відносну цілісність, виступає як самостійний суб'єкт соціальної дії та поведінки і виконує ту чи іншу спільну діяльність [1, с. 234]. Це визначення дає нам можливість виділити такі основні характерні для соціальної спільноти особливості: а) є сукупністю індивідів (людей); б) є сукупністю, яка емпірично фіксується (фіксація здійснюється завдяки наявності певної цілісності, спільних умов існування, історичних передумов утворення; має певну територію); в) виступає як самостійний суб'єкт соціальної дії та поведінки; г) в процесі її функціонування виконується спільна діяльність.

Як показують наукові дослідження, у соціальні спільноти люди об'єднуються завдяки наявності певних інтересів, що є реальними причинами їх дій, а також формуються в різних індивідів у зв'язку з різним становищем і роллю в суспільному житті.

Розвиток будь-якої соціальної спільноти передбачає активність її членів, що спрямована на досягнення певного результату і задоволення виникаючого інтересу. Кожен член спільноти, виявляючи активність в тій чи іншій формі, робить певний внесок в її розвиток, встановлює певні параметри її функціонування та окреслює можливі рамки поведінки інших членів. Ці процеси проходять з різною інтенсивністю практично у всіх соціальних спільнотах.

Така модель функціонування соціальних спільнот є результатом вимог зовнішнього середовища існування будь-якої соціальної спільноти. Як показують наукові дослідження, в реальності (в природі) зовнішнє середовище є агресивним і потребує наявності певних характеристик у членів соціальних спільнот, які можна охарактеризувати як здібності. При цьому зовнішнє середовище є «агресором», який не лише змушує захищатись, але й стимулює до еволюційного відбору та використання найбільш дієвих та корисних форм соціальної активності.

Безпосередня вимога природної реальності знаходить своє відображення в інстинктах, що є найбільш жорсткими регуляторами людської активності. В цьому випадку йдеться про такий інстинкт, як інстинкт самозбереження, при цьому як індивідуальний, так і видовий.

Головною вимогою, що впливає з інстинкту самозбереження, є безпека. В цьому випадку з урахуванням надприродної активності людини як природної та соціальної істоти в сукупності саме досягнення безпеки існування є основою інтенсив-

ного розвитку соціальної спільноти. Водночас саме відділення людини від природи, що викликає її надприродну активність, примушує її ігнорувати природні імпульси, що накладають певні обмеження на надактивність, примушуючи людину економити наявні сили.

Враховуючи це, ми цілком обґрунтовано можемо говорити, що взаємодія природних і надприродних імпульсів створює ще одну безпосередню вимогу реальності – ефективність, яка передбачає отримання найкращого результату функціонування за найменших затрат на його одержання.

Також слід звернути увагу на те, що у своїй основі інстинкт самозбереження розкладається на декілька інстинктів, сукупна дія яких в соціальних спільнотах породжує інстинкт солідарності існування і функціонування.

Враховуючи зазначене, ми виходимо з того, що функціонування будь-якої соціальної спільноти є результатом ефективного (середньо-ефективного) функціонування її членів, детермінованим необхідністю забезпечення безпеки існування цієї спільноти. Безпосередньою основою є спільна ефективна діяльність, спрямована на досягнення встановленого результату. При цьому спільна ефективна діяльність може реалізовуватись тільки через узгоджені дії членів соціальної групи.

В лінгвістичному плані термін «узгоджені дії» розкривається через з'ясування сутності таких категорій, як «діяльність» та «узгодження».

В науці терміном «діяльність» прийнято позначати активність окремого індивіда чи соціальної групи незалежно від того, носить він зовнішній чи внутрішній характер, виражається у втручанні чи невтручанні, а також чи зводиться до свідомого прийняття ситуації, оскільки кожен діючий суб'єкт (індивід чи соціальна спільнота) вкладає в нього свій зміст [2, с. 66]. При цьому варто наголосити на тому, що дії – це структурна частина діяльності.

В практичному плані можна виділити ціннісно-раціональну діяльність та діяльність, спрямовану на досягнення певного результату. Ціннісно-раціональна діяльність є активністю індивіда, результатом якої є усвідомлення цінності дії, її мотивів та засобів її реалізації. Ціннісно-раціональна діяльність має своєю метою досягнення правильної, ідеальної цілі з позицій соціуму, що сприйнята суб'єктом дії. В цьому випадку ціннісно-раціональна діяльність реалізується за формулою «роби як потрібно і буде що буде».

На відміну від ціннісно-раціональної діяльності, цілерациональна діяльність визначає цілу низку формальних процедур, застосування яких дає можливість досягти найбільш ефективного результату. Цілерациональна діяльність характеризується чіткою, раціональною постановкою цілі, наявністю впорядкованих та логічних ланцюгів суджень, заздалегідь напрацьованим планом і алгоритмом дій та/або бездіяльнісних актів.

Враховуючи те, що дії є структурною частиною діяльності, їх також можна поділити на ціннісно-раціональні дії та цілерациональні дії, для яких будуть характерними всі вищезазначені особливості вказаних видів діяльності.

Таким чином, під терміном «діяльність» ми будемо розуміти відносно завершений акт активності/пасивності окремого індивіда, результатом якого є отримання певної цінності чи досягнення певного результату.

Дослідження фахової наукової літератури свідчить про те, що категорією «згода» апелюють майже всі гуманітарні науки. Представники філософської науки ще з часів Аристотеля і до наших днів активно використовують цей термін. Водночас

практично кожен з філософів привносив своє розуміння сутності цього поняття, розуміючи і пояснюючи його в тому чи іншому аспекті. Проте практично кожен з філософів, аргументуючи свою позицію, використовував недостатньо визначені поняття та категорії, зокрема домовленість, угода, консенсус, кооперація, асоціація, що не лише не розкривало поняття, але й створювало ще більше проблем в розумінні сутності досліджуваного явища.

Висвітлюючи антропологічний аспект, слідуючи принципу «мова – код нації», висловимо думку про необхідність більше приділяти увагу у правових розвідках вивченню філологічної основи дослідження. Необхідно враховувати також вплив часу на мову і, найголовніше, те, що ті праці філософів, які ми використовуємо сьогодні, є перекладеними сучасними авторами. Крім того, не можна випускати із уваги те, що переклади піддалися не тільки історичному, але й ідеологічному та культурному впливу. Оскільки категорія «згода» у філософському аспекті має досить широку наукову розробку, яка не є остаточною, ми звернемось до етимологічного значення, а також спробуємо виявити первісне його значення.

Термін «узгодження» як соціальний концепт є відображенням досягнення певної одновекторної поведінки в групі зацікавлених осіб щодо майбутньої цілі. Водночас звернення до логіко-лінгвістичного тлумачення терміна «узгодження» дає можливість говорити про те, що у своїй основі цей термін складається з декількох структурних частин. Як уявляється, з'ясування етимологічних особливостей і вживання цих мовних одиниць та їх значення дадуть нам можливість виявити змістовне навантаження терміна «узгоджена діяльність».

В етимології слова «узгіднювати», «угодний», «догідний», «зручний» мають спільне походження із словами «згода», «згодливий», «згодний», «згожий» і походять від кореня «год», який має глибоке коріння в давніх європейських мовах. Словники містять досить великий перелік значень, серед яких слід назвати такі: «года» («шлюбна угода»); «годен» («здатний, вартий чогось»); «згода, згідливий» («придатний, миролюбивий»); «згідний» («згодний, відповідний»); «згодливий» («який дає згоду») [3, с. 253]. Безпосередньо корінь год від старослов'янського годъ «час», праслов'янське godъ споріднений із середньонімецьким gaden «бути відповідним, пасувати»; давньоверхньонімецьким gi-gat «відповідний, стосовний»; давньоанглійським gi-gata – «товариш, дружина (чоловік)»; німецьким Gatte «чоловік (дружина)». Із зміненою черговістю голосних так: німецьке gätlich «стосовний», готське gadilings «своєк, родич», давньофранцузьке gada «об'єднувати», англійське together «разом, спільно», латинське gadigs «здатний, шановний, твердий». Той же корінь з іншим ступенем чергування дає в результаті такі варіанти значення слова: литовська gudōas «честь, слава, частування», латинська gudōs «честь, слава», готська gōfs, давньоанглійська gōd, давньоверхньонімецька guod, німецька gut чотири останні із значенням «добрий».

У всіх наведених варіантах слів первісне значення «відповідний, стосовний, добрий» – «те, що має бути триманим». Від цього походить попереднє значення кореня «тримати, міцно тримати, об'єднувати», звідки випливає «властивий, пристосований, відповідний» [3, с. 253]. Серед усього розмаїття значень одинадцятитомний Словник української мови подає слово «узгодження» у значенні «одержувати чие-небудь схвалення, згоду на щось; надання чому-небудь відповідності до чогось, єдності з чимось; встановлення відповідності, єдності між чимось: узгодження дій, узгодження позицій» [4].

Слово «узгодження», маючи корінь год, має прийменник уз-, завдяки якому з'являються нові значення та нюанси. Словник української мови вказує на декілька значень серед яких є такі: вказівка на наявність зв'язку із значенням присвоювання; вказівка на джерело походження [5, с. 808]. Етимологічний словник дає такі значення прийменника уз-: «біля, коло, при, вздовж, мимо». Близькою за буквосполученням одиницею мови, яку можна розглянути як один із варіантів плумачення, є окреме слово узи із такими значеннями: застаріле «кокови», книжне «зв'язки відносини, єдність»; білоруська вузы «тісні зв'язки, те, що зв'язує»; праслов'янська oza споріднене з українським «вузол, в'язати»; з латинської angō «стискаю, душу», грецька ἀγγο «здавлюю», литовської aĩkštas «тісний, вузький» [6, с. 22–23].

Таким чином, слово «уз-год-(жені)» сполучає два значення: 1) тісні відносини, зв'язки; 2) придатний, вартий, відповідний; властивий пристосований. В результаті отримуємо значення «зв'язані відповідні» або «мають зв'язки ті, що варті (придатні)». Це словосполучення найточніше відображає значення слова «узгоджені», оскільки включає в себе відображення стану відносин між суб'єктами, учасниками цих відносин. Це стан відповідності, стан, в якому особи варті один одного і придатні до таких відносин, в яких вони співвіднесли свої сили, здатності, значимість. З урахуванням вищезазначеного слово «узгоджувати» доречніше використати, коли йдеться про діяльність двох чи більше рівних суб'єктів. Це можуть бути будь-які особи, які шукають єдності, відповідності як у методах, так і в результатах.

Також досить важливим для нашої розвідки, на нашу думку, є співставлення слів «узгодження» та «погодження». У публіцистичному та офіційно-діловому стилях слова «узгодити» і «погодити» часто функціонують як взаємозамінні, хоча з урахуванням вищевикладеного вже видно, що застосувати їх як тотожних є неправильним. Слово «погодження» має інше значення. Стилістично правильними є конструкції, в яких йдеться про певні дії, бездіяльність, акти, що вимагають дозволу, підтвердження осіб, які мають вищий рівень, авторитет тощо. Поняття «погодження» зазвичай застосовується у випадку, коли йдеться про волевиявлення державних органів управління, органів виконавчої влади інших учасників, що наділені владними повноваженнями. Отже, воно найчастіше сприймається як обов'язкова стадія розробки адміністративного акта, якщо це встановлено в спеціальному нормативному акті [7, с. 112]. Але природа зв'язків від цього не змінюється, погодження є висловленням волевиявлення на сприйняття чи несприйняття наданої пропозиції (відмова у погодженні).

Стосовно ж національного законодавства, то слід звернути увагу на те, що термін «узгодження» використовується в антимонопольному законодавстві для визначення узгоджених дій. При цьому узгоджені дії найчастіше виражаються через поняття угоди конкурентної поведінки, координації.

Як приклад можна навести норму статті 5 Закону України «Про захист економічної конкуренції», відповідно до якої «узгодженими діями є укладення суб'єктами господарювання угод в будь-якій формі, прийняття об'єднаннями рішень в будь-якій формі, а також будь-яка інша узгоджена конкурентна поведінка (діяльність, бездіяльність) суб'єктів господарювання. Узгодженими діями є також створення суб'єкта господарювання, якщо результатом створення його є координація конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили зазначений суб'єкт господарювання, або між ними і новоствореним суб'єктом господарювання» [8].

Правозастосовчі органи Європейського союзу під узгодженими діями розуміють дії, які мають такі ознаки: 1) наявність позитивного контакту між сторонами, що складаються на зустрічах, обговореннях, під час обміну інформацією або інше «зондування ґрунту» в письмовій або усній формі; 2) такий контакт мав за мету вплинути на поведінку сторін [9, с. 79].

**Висновки.** Таким чином, як бачимо, категорія «узгоджена діяльність» є досить складною, проте надзвичайно гнучкою у використанні. Соціологічні дослідження оперують цією категорією під час пояснення соціальних зв'язків та їх особливостей, а правові дослідження використовують цю категорію у випадках надання характеристики поведінки суб'єктів у договірних відносинах.

Водночас, враховуючи вищевикладене та спираючись на соціологічну та етимологічну основу, вважаємо за можливе категорію «узгоджена діяльність» визначити як об'єктивований ззовні відносно завершений діяльнісний акт зацікавлених осіб, що співвіднесли свої дії/бездіяльність один з одним, результатом якого є задоволення спільного інтересу чи досягнення спільної цілі.

Уявляється, запропоноване визначення досить чітко окреслює сутність досліджуваної категорії, а використання її саме в такому значенні значно підвищить ефективність правозастосування в нашій державі. Також таке визначення може бути використане для дослідження особливостей узгоджених дій як у приватній, так і в публічній сферах суспільних відносин.

#### Література:

1. Дворецька Г.В. Соціологія: [навч. посібник]. – К.: КНЕУ, 2001. – 472 с.
2. Докторович А.Б. Социальные действия, взаимодействия и отношения / А.Б. Докторович // Пространство и время. – 2012. – № 2(8). – С. 65–70.
3. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / редкол. О.С. Мельничук та ін. – К.: Наукова думка, 1982–. – Т. 1. – 1982. – 632 с.
4. Електронний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/32/53411/32514.html>.
5. Українсько-російський словник / за заг. ред. В.Ф. Бусел. – К.; Ірпінь, 2008. – 1848 с.
6. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / редкол. О.С. Мельничук та ін. – К.: Наукова думка, 1982–. – Т. 6 / уклад. Г.П. Півторак та ін. – 2012. – 568 с.
7. Административное право: история развития и основные современные концепции / [Д. Галлиган, В.В. Полянский, Ю.Н. Стариков]. – М.: Юрист, 2002. – 411 с.
8. Про захист економічної конкуренції: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14).
9. Сулашкіна А.П. Правовые критерии определения согласованных действий и соглашений, ограничивающих конкуренцию / А.П. Сулашкіна // Власть. – 2007. – № 8. – С. 78–81.

#### Завальная Ж. В., Старинский Н. В. Относительно понятия «согласованная деятельность» как социально-правовой категории

**Аннотация.** В статье раскрывается понятие «согласованная деятельность» в общетеоретическом смысле безотносительно к определенной отрасли права. Для установления сущности данного понятия были использованы знания по основам социологии и этимологии украинского языка. В результате анализа была установлена наполненность каждого из составляющих понятия «согласованная деятельность», а также соотношение с близкими по значению понятиями «согласие» и «согласование».

**Ключевые слова:** согласие, согласование, согласованные действия, совместная деятельность, взаимодействие.

**Zavalna Zh., Starynskyi M. On the notion of “concerted activity” as a social and legal category**

**Summary.** The article describes the notion of “concerted activity” in its general theoretical meaning regardless of any individual branch of law. Knowledge of the basics of sociology and etymology of the Ukrainian language was used to find out

the essence of this notion. The analysis resulted in discovering the contents of each element of “concerted activity” term and their relation to the closely connected notions of “agreement” and “concord”.

**Key words:** agreement, aligning, concord, concerted actions, concerted activity, interaction.